

УДК 343.341

В.А. РОБАК, канд. юрид. наук, Кримський юридичний інститут Одеського державного університету внутрішніх справ

СТІЙКІСТЬ, ЯК ОЗНАКА СТІЙКИХ ЗЛОЧИННИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Ключові слова: стійкість, організована група, злочинна організація, банда

Визначення та правильне тлумачення ознак будь-якого поняття, яке використовується у кримінальному законі, є необхідною умовою, що забезпечує відмежування суміжних понять та правильне застосування тієї чи іншої норми.

Актуальність питання, якому присвячена ця робота, викликана тим, що у кримінальному законі не міститься визначення та тлумачення поняття “стійкість” і в теорії кримінального права немає єдиного визнаного тлумачення цього поняття, що викликає суттєві труднощі при застосуванні відповідних норм кримінального законодавства практичними працівниками, які безпосередньо здійснюють боротьбу із діяльністю тих чи інших злочинних.

Серед вчених, які займаються проблемами визначення та тлумачення ознак, притаманних злочинним об'єднанням, можна виокремити роботи Н.О. Гуторової, В.О. Навроцького, В.П. Тихого, М.І. Хавронюка та інших. Однак серед вчених існує чимало суперечностей щодо тлумачення цієї ознаки.

Тому метою цього дослідження є характеристика такої ознаки, притаманної стійким злочинним об'єднанням, як стійкість. Її новизна міститься в обґрунтуванні позиції щодо недоцільності її виокремлення.

Можна виокремити три основних підходи до визначення “стійкості”, як ознаки злочинного об'єднання, які існують у теорії кримінального права.

Прихильники першого підходу при визначенні стійкості використовують кількісні по-

казники. При цьому деякі прихильники цього підходу віддають перевагу кількісному складу злочинного об'єднання, а інші – кількості вчинених або тих, що готуються, злочинів.

Так, на думку М.І. Ковальова, поняття стійкості слід визначати через кількісний показник, тобто стійкими є ті групи, до складу яких входять три або більше особи [1, с.231]. Таку ж точку зору підтримує В. Осин [2, с.7].

Інші вчені вважають, що для визнання групи стійкою необхідна згода її членів не просто на неодноразове вчинення злочинів, а на вчинення невизначеної кількості злочинів [3, с.37]. З цього приводу можна зазначити думку П.І. Орлова і Д.П. Альошина: “Досить згадати події, що відбулися в США у вересні 2001 р., коли один єдиний злочин, підготовлений та приведений у виконання терористичною організацією, призвів до загибелі тисяч людей, посіяв страх серед мирних громадян усього світу і, більш того, безпосередньо вплинув на наступні політичні події в міжнародному співробітництві” [4, с.104].

Прихильники другого підходу при визначенні стійкості використовують різні ключові якісні показники стійкості злочинного об'єднання. Так, вони вважають, що основною ознакою стійкості є наявність заздалегідь обдуманого розподілу ролей. Р.Р. Галіакбаров, наприклад, розглядаючи цю ознаку, зазначає, що стійкість організованої групи часто характеризується наявністю відпрацьованого плану та способів вчинення посягання, підготовкою знарядь і засобів; фактичним, заздалегідь обумовленим, виконанням дій, що полегшують вчинення діяння, навмишним створенням умов для подальшого його вчинення тощо. Усі ці показники об'єднуються однією, більш місткою ознакою – заздалегідь обумовленим розподілом ролей [5, с.47]. Думку щодо визначальної ознаки організованої групи, що характеризує стійкість, є розподіл функцій між учасниками групи, також підтримує В.П. Корж [6, с.37].

Російський вчений В.С. Комісаров виділяє такі показники стійкості: високий ступінь організованості, що виражається в детальній

розробці планів діяльності, відповідно до яких визначається роль і задачі кожного члена, у внутрішній дисципліні з беззаперечним підпорядкуванням лідерам, в активній діяльності її організаторів, у продуманій системі матеріального забезпечення знаряддями та засобами вчинення злочинів, у створенні системи протидії різним заходами соціального контролю з боку суспільства тощо; стабільність складу та її організаційної структури; наявність своєрідних, індивідуальних за характером форм і методів діяльності; сталістю форм і методів злочинної діяльності [7, с.207]. У великих організованих групах, які планують тривалу злочинну діяльність, не всі учасники поінформовані про дійсні плани групи. Завдяки цьому й досягається стійкість об'єднання, здатність протидіяти його викриттю на основі конспіративної діяльності. В окремих випадках лише одному організатору або керівнику складу групи може бути відомо про дійсний злочинний план, що виходить за межі планування одиничного злочину. На підставі вказаного, можна зазначити думку Д.П. Альошина, який пропонує вилучити з показників стійкості планування діяльності, а саме умову, що цей план мають знати всі учасники групи (організації) [8, с.10].

Деякі вчені відносять до обов'язкових ознак стійкості наявність засобів протидії руйнівним чинникам. Так, Б.В. Лизогуб пропонує визначити стійкість організованого угруповання як здатність до активної протидії заходам правоохоронних та інших державних органів щодо припинення його діяльності або попередження вчинення ним нових злочинів [9, с.12]. О.В. Пушкін розглядає цю ознаку як наявність складних організаційно-ієрархічних зв'язків, конспірації, наявність в обігу значних грошових коштів, корумпованість, наявність системи захисних заходів, бойовиків, найманих вбивць, інших осіб, що спеціалізуються на певних видах злочинної діяльності [10, с.71].

Дотримується ця позиція і в Постанові Пленуму Верховного Суду "Про практику розгляду судами кримінальних справ про

злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями" від 23.12.2005 р. № 13. Згідно з наданими роз'ясненнями, поняття стійкості організованої групи чи злочинної організації характеризується їх здатністю забезпечити стабільність і безпеку свого функціонування, тобто, ефективно протидіяти чинникам, що можуть їх дезорганізувати, як внутрішнім (наприклад, невизнання авторитету або наказів керівника, намагання деяких членів об'єднання відокремитись чи вийти з нього), так і зовнішнім (недотримання правил безпеки щодо дій правоохоронних органів, діяльність конкурентів із злочинного середовища тощо) [11].

Окремі дослідники на перше місце висувають вимоги щодо постійності складу злочинного об'єднання. Так, на їх думку, організована група може бути визнана стійкою у разі, якщо вона має постійний склад учасників, міцні зв'язки між ними і високий рівень організованості, а також однотайність при прийнятті рішень і послідовність у вчиненні злочинних дій [12, с.62].

Представники третього підходу вважають, що до визначення стійкості злочинного об'єднання характерні як якісні, так і кількісні показники.

Так, Н.О. Гуторова характеризує стійкість як відмінну ознаку організованої групи, яка характеризується кількісно-якісними показниками. Кількісний показник стійкості означає наявність попередньої угоди учасників організованої злочинної групи на тривалу злочинну діяльність, тобто, на неодноразове вчинення злочинів, на вчинення продовжаного злочину або в окремих виняткових випадках на вчинення простого одиничного злочину, складність підготовки до вчинення якого зумовлює необхідність багатоактної діяльності; якісний показник стійкості є похідним від кількісного і передбачає наявність певної організаційної єдності її учасників, що характеризується чітким розподілом ролей, плануванням злочинної діяльності тощо [13, с.208].

На думку В.М. Бикова, групу слід вважати

стійкою у разі стабільності її складу, тісного взаємозв'язку між її членами, згуртованість їх дій, тривалість її існування та кількість вчинених злочинів [14, с.51].

Таким чином, навівши думки різних вчених стосовно тлумачення такої ознаки, як стійкість, що притаманна стійким злочинним об'єднанням, зазначимо наступне.

Як на нас, поняття стійкості передбачено теорією кримінального права України за аналогією з теорією кримінального права зарубіжних країн, минулих республік Радянського Союзу та при відсутності будь-якої підстави виокремлення в організованих злочинних об'єднаннях такої ознаки. Необхідно зауважити, що у кримінальному законодавстві більшості інших країн та у міжнародних нормативно-правових актах, присвячених боротьбі з організованою злочинністю, така ознака, при характеристиці тієї чи іншої форми злочинних об'єднань, не вказується. Тобто, відсутнє чітке тлумачення поняття "стійкість" як у кримінальному законодавстві нашої держави, так і серед вчених.

Аналіз тлумачення цієї ознаки, на нашу думку, також дозволяє стверджувати про нецільність її виокремлення.

Так, твердження, що "стійкість", як ознаку того чи іншого організованого злочинного угруповання, характеризується його кількісним складом, є не зовсім логічним, оскільки кількість членів не може впливати на характер суб'єктивних зв'язків між ними, і група, що складається з трьох осіб, може бути більш згуртованою, ніж група, яка складається з п'ятдесяти осіб.

Наявність угоди між членами того чи іншого угруповання на довготривалу злочинну діяльність, тобто на вчинення невизначеної кількості злочинів, як тлумачення ознаки "стійкість", також, як на нас, не є правильним і доцільним. Адже, по-перше, можливі ситуації, коли злочинне об'єднання створюється для вчинення одного злочину, по-друге – наявність такого бажання свідчить про бажання осіб, які зорганізувалися у таке об'єднання, займатися саме злочинною дія-

льністю, а не свідчить про стійкість цього об'єднання. Крім того, необхідно зазначити, що можна навести неодиначні приклади, коли члени злочинного об'єднання змінювали форму та методи діяльності, припиняли злочинну діяльність та відновлювали її через деякий проміжок часу тощо.

Розподіл функцій між членами будь-якого злочинного об'єднання, як тлумачення ознаки "стійкість", також, на нашу думку, не є переконливим. Розподіл функцій між особами, що спільно вчиняють злочин, може мати місце й при його вчиненні групою осіб за попередньою домовленістю, але в цьому випадку питання про будь-яку стійкість взагалі розглядатися не буде. Отже, не можна зазначати, що в одному випадку при розподілі функцій між учасниками будь-якого злочинного об'єднання стійкість має місце, а в іншому випадку її немає.

Стабільність складу злочинного об'єднання, як тлумачення ознаки "стійкість", також, на нашу думку, не є обґрунтованою позицією. Стабільність складу злочинного об'єднання свідчить про його згуртованість та про стійке бажання осіб, які входять до його складу, займатися злочинною діяльністю.

Здатність та готовність кожного члена угруповання виконати будь-яке завдання, що входить у плани спільної діяльності злочинної організації [15, с.173], як одна зі складових частин тлумачення поняття, аналізу якого присвячена ця робота, вважаємо, також свідчить про згуртованість такого об'єднання та про стійке бажання осіб, які входять до його складу, займатися злочинною діяльністю.

Здатність забезпечення безпеки свого функціонування, тобто ефективно протидіяти чинникам, що можуть дезорганізувати діяльність злочинного угруповання, як характеристика поняття "стійкість", також можна піддати критиці. Наявність такої здатності свідчить про ретельну організованість об'єднання, всебічну продуманість його діяльності, високі організаторські здібності керівника цього об'єднання, високий рівень корупції.

Розкриваючи це питання, необхідно зазначити наступне. У ході інтерв'ювання практичних працівників правоохоронних органів, щодо тлумачення поняття “стійкість”, більшість респондентів зазначили, що це поняття є “зайвим”, через те, що у чинному кримінальному законодавстві, у судовій практиці відсутнє чітке його тлумачення, воно є незрозумілим та необґрунтованим. Деякі респонденти зазначили, що відсутня можливість доказування цієї ознаки, при розслідуванні кримінальних справ, відносно діяльності злочинних об'єднань, і доведення цієї ознаки зводиться до з'ясування питань, чи збиралися разом члени того чи іншого об'єднання у проміжках між вчиненням злочинів та чи обговорювали вони питання злочинної діяльності на цих зустрічах.

На підставі проведеного дослідження вважаємо за доцільне виключити ознаку “стійкість”, як таку, що притаманна злочинним об'єднанням, а поняття “стійкі злочинні об'єднання” визначити, як “організовані злочинні об'єднання”.

Рекомендуємо з цього питання проведення більш ґрунтовних досліджень, оскільки наведені висновки спонукають до цього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалев М. И. Соучастие в преступлении. Виды соучастников и формы соучастия в преступной деятельности. Ч. 2 / М. И. Ковалев. – Свердловск : Изд-во СЮИ, 1965. – 275 с.

2. Осин В. Правовые возможности борьбы с организованной преступностью / В. Осин // Советская юстиция. – 1990. – № 15. – С. 7–9.

3. Шнейдер М. А. Соучастие в преступлении по советскому уголовному праву / М. А. Шнейдер. – М. : ВЮЗИ, 1958. – 98 с.

4. Орлов П. І. Поняття організованої групи в новому Кримінальному кодексі України: теоретичний аналіз / П. І. Орлов, Д. П. Альошин // Вісник Нац. ун-ту внутр. справ. – 2002. – Спецвипуск. – С. 99–105.

5. Галиакбаров Р. Квалификация преступ-

лений по признаку совершения их организованной группой / Р. Галиакбаров // Российская юстиция. – 2000. – № 4. – С. 47–49.

6. Корж В. П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершенных организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности / В. П. Корж. – Х. : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. – 412 с.

7. Курс уголовного права в 5-ти томах / [Голоднюк М. Н., Зубкова В. И., Кузнецова Н. Ф. и др.] ; под ред. Борзенкова Г. Н., Комиссарова В. С. – М. : ИКД “Зерцало-М”, 2002. – Т. 1. Общая часть. – 2002. – 556 с.

8. Альошин Д. П. Кримінальна відповідальність за розкрадання, вчинені у співучасті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / Д. П. Альошин. – Х., 2002. – 20 с.

9. Лизогуб Б. В. Організовані злочинні угруповання: класифікація та заходи протидії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / Б. В. Лизогуб. – Х., 2004. – 19 с.

10. Кадников Н. Г. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Н. Г. Кадников. – М. : Книжный мир, 2005. – 888 с.

11. Постановка Пленуму Верховного Суду України “Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями” : від 23.12.2005 р., № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://scourt.gov.ua/clients/vs.nsf>.

12. Хавронюк М. Ознаки і поняття організованої групи та злочинної організації (кримінально-правовий аспект) / М. Хавронюк, М. Мельник // Право України. – 2000. – № 4. – С. 59–64.

13. Гуторова Н. А. Уголовное право Украины. Особенная часть. Конспект лекций / Н. А. Гуторова. – Х. : Одиссей, 2003. – 320 с.

14. Быков В. М. Банда – особый вид организованной вооруженной группы / В. Быков // Российская юстиция. – 1999. – № 6. – С. 49–51.
15. Матишевский П. С. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. [для студ. юрид. вузів і фак.] / П. С. Матишевський. – К. : А.С.К., 2001. – 352 с.

Робак В. А. Стійкість, як ознака стійких злочинних об'єднань / В. А. Робак // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 538–542 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09rvaczo.pdf>

Аналізуються думки вчених-правників стосовно тлумачення такого поняття “стійкість”, притаманного стійким злочинним об'єднанням. Висловлюються думки стосовно недоцільності виокремлення такої ознаки.

***

Робак В.А. Устойчивость, как признак устойчивых преступных объединений

Анализируются мысли ученых-юристов относительно толкования понятия “устойчивость”, присущего устойчивым преступным объединениям. Высказываются предложения относительно нецелесообразности выделения такого признака.

***

Robak V.A. Firmness, As a Sign of Criminal Associations

The ideas of scientists-lawyers are in-process analyzed in relation to interpretation of concept “firmness”, inherent criminal associations. Speak out suggestion in relation to pointlessness of selection of such sign.